

Ivana Naceva

Vloga jezika pri ohranjanju etnične identitete med slovenskimi priseljenci v Severni Makedoniji

V članku se osredotočamo na vlogo jezika pri ohranjanju etnične identitete med slovenskimi priseljenci prve, druge in tretje generacije v Severni Makedoniji. Poskušali smo ugotoviti, na kakšen način zaznavajo svojo etnično identiteto v povezavi z jezikom in kako se odnos do slovenskega jezika odraža v dejanski rabi. Metodološko tekst temelji na analizi in interpretaciji anketne raziskave in polstrukturiranih intervjujev s predstavniki vseh treh generacij pripadnikov slovenske skupnosti v Severni Makedoniji. Pri raziskovanju smo izhajali iz predpostavke, da se vloga jezika med pripadniki prve generacije bistveno razlikuje od njegove vloge med pripadniki druge in tretje generacije ter da je jezik ključni dejavnik pri ohranjanju slovenske skupnosti v Severni Makedoniji. Podatki raziskave so potrdili tezo, da ima slovenski jezik večji pomen pri ohranjanju etnične identitete med slovenskimi priseljenci prve generacije kot med slovenskimi priseljenci druge in tretje generacije. Teza, da je jezik ključnega pomena pri združevanju in ohranjanju slovenske skupnosti, pa se je izkazala za nepotrjeno.

Ključne besede: identiteta, etnična identiteta, jezik, Slovenci, Severna Makedonija.

The Role of Language in Preserving Ethnic Identity: The Case of Slovene Immigrants in North Macedonia

The purpose of the article is to explore the role that language has in preserving the ethnic identity among first-, second- and third-generation Slovene immigrants in North Macedonia. The main focus is on the ways they perceive their ethnic identity in relation to language maintenance and how their attitudes are reflected in the actual use. In terms of methodology, the article relies on the analysis and interpretation of the survey and semi-structured interviews held with representatives of all three generations living in North Macedonia. The research was based on the assumption that language is perceived differently among members of the first generation compared to the members of the second and third generations and that language is a key factor in preserving the Slovene community in North Macedonia. We confirmed that knowledge and use of the Slovene language is more important to the first group and less to the second group, since they use it less and only in certain circumstances. The thesis that language is of key importance for preserving the Slovene community was not proved.

Keywords: identity, ethnic identity, language, Slovenes, North Macedonia.

Correspondence address: Ivana Naceva, Viška cesta 25, SI-1000 Ljubljana, e-mail: ivananaceva@gmail.com.

1. Uvod

Danes je vse bolj razširjeno prepričanje, da v razpravah o migracijah, etničnosti, nacionalnosti, pripadnosti ali tujosti ne gre prezreti pojma identitete. O tem pričajo številne definicije in teorije, ki nam ponujajo različne razlage, kaj identiteta dejansko pomeni in kakšne možnosti ponuja v praksi. Jezik je nedvomno eden izmed najbolj pomembnih vidikov pri proučevanju identitete, saj preko jezika prevzamemo bistvo svoje kulture, ki predstavlja osnovo za nadaljnji razvoj in celovito vključenost v družbo. Jezik nam omogoča vstop v simbolni svet, ki si ga delimo z drugimi, s katerimi se identificiramo. Prepletenost identitete in jezika se najbolj jasno kaže v večkulturnem in večjezičnem kontekstu, ko posamezniki segajo po različnih jezikovnih kodih oziroma prehajajo iz enega jezika v drugega, kar se izraža v več identitetnih pripadnostih. Preučevanje jezikovnih praks nam zato nudi vpogled v to, kako govorci določenega jezika opredeljujejo in dojemajo svojo etničnost, kako oblikujejo in vzdržujejo etnične meje ter izključujejo tiste, ki etnično, narodnostno ali jezikovno ne sodijo zraven. Hkrati nam pozornost do jezikovnih pojavov pokaže, da so etnične identitete vedno stvar pogajanja, prilagajanja in upora. Kot pojasnjujeta Pavlenko in Blackledge (2004, citirano v Lytra 2016, 123), je jezik tako označevalec identitete kot tudi mesto odpora, opolnomočenja, solidarnosti in diskriminacije.

Etnična identiteta je torej dinamična kategorija, ki se vedno vzpostavlja v stiku z drugimi etničnimi skupnostmi. Njena relacijskost se kaže tudi v spremembah stališč, vrednot in vedenju posameznikov kot tudi pri zamenjavi ene identitete z drugo oziroma pri vključevanju in povezovanju različnih identitet. Večplastnost in sestavljenost etnične identitete je še posebej vidna v sodobnih družbah, kjer je mešanje različnih etničnosti veliko bolj poudarjeno, kot je to bilo v tradicionalnih družbah. Milharčič Hladnik (2011) za opis novodobnih etničnih identitet predlaga termin in-in identiteta, ki priznava njene kompleksnosti in raznolikosti. Bhabha (1994, citirano v Lytra 2016), je uvedel pojem "tretji prostor", kjer se, potem ko so trdno zakoreninjene identitete tradicionalnih družb izgubile nadvlado, lahko vzpostavljajo hibridne identitete. García (2010, 519) celo predlaga uporabo besede jezik in etničnost v njuni glagolski obliki (ang. *linguaging* in *ethnifying*). Na ta način naj bi se analitična pozornost usmerila na ljudi kot posameznike in člane skupin, ki preko različnih diskurzivnih in etničnih praks označujejo, kaj si želijo biti.

V nadaljevanju članka predstavimo metodološka in teoretska izhodišča, na katerih članek sloni. Po kratkem orisu zgodovine priseljevanja Slovencev v Severno Makedonijo (v nadaljevanju S. Makedonija) so prikazani trenutno stanje slovenske skupnosti, oblike združevanja njenih pripadnikov in položaj slovenskega jezika v S. Makedoniji. V drugem delu sledi izbor najbolj pomembnih rezultatov raziskave, ki se osredotoča na vlogo slovenskega jezika pri ohranjanju etnične identitete med slovenskimi priseljenci prve, druge in tretje generacije v S.

Makedoniji, ter nato še sklep in ključne ugotovitve, ki so lahko osnova za nadaljnje raziskovanje na tem področju. Tematiko smo izbrali, ker poglobljenih raziskav na tem področju še ni bilo izvedenih. Večina raziskovalcev se običajno odloča za večkulturna in večjezikovna območja, katerih zgodovina sega dlje v preteklost. Slovenska skupnost v S. Makedoniji je zanimiva prav zaradi maloštevilčnosti in s tem tudi manjše možnosti za ohranjanje slovenskega jezika, pa tudi zaradi manjše obremenjenosti s težavami iz bližnje preteklosti, ki se še vedno čutijo v odnosih Slovenije do drugih držav nekdanje Jugoslavije. Obenem pa nas prav tovrstne študije primera Slovencev po svetu lahko spodbudijo k ponovnim razmislekom, kako razumeti slovensko narodno vprašanje v 30-letnem obdobju samostojne Republike Slovenije.

2. Metodološka izhodišča

Raziskava je bila opravljena v okviru magistrske naloge z istim naslovom (Naceva 2021), in sicer med septembrom in decembrom 2020. V okviru raziskave smo uporabili kombinacijo kvantitativne in kvalitativne metode, kar nam je pomagalo bolje razumeti pridobljene rezultate in pojasniti določene pojave, ki bi sicer ostali neopazeni ali pa precej v ozadju. Kot kvantitativno metodo smo izbrali anonimni anketni vprašalnik, s pomočjo katerega smo lahko zajeli večji vzorec ljudi in na ta način lažje okrepili ali ošibili zastavljene teze. Anketa je bila izvedena preko spleta in je obsegala 36 vprašanj, ki so bila razdeljena v različne tematske sklope, in sicer od osebne zgodovine preseljevanja do trenutnih jezikovnih in kulturnih okoliščin, povezanih s slovensko priseljenko skupnostjo v S. Makedoniji. Za lažjo obdelavo podatkov je bila večina vprašanj zaprtega tipa, poleg tega pa je vprašalnik vseboval tudi nekaj vprašanj odprtega tipa, ki so se navezovala na vsebine, za katere smo želeli pridobiti bolj osebne in celovitejše odgovore. Odgovore na odprta vprašanja smo kasneje kodirali oziroma umestili v več kategorij, ki smo jih identificirali med danimi odgovori. Vprašalnik je bil pripravljen v slovenskem in makedonskem jeziku, kar nam je pri kasnejši analizi omogočilo dodaten vpogled v odnos slovenskih priseljencev in njihovih potomcev do slovenskega jezika. Raziskavo smo v večji meri zamejili na slovensko skupnost v glavnem mestu Skopje, kjer trenutno živi največ Slovencev in njihovih potomcev in kjer delujeta dve slovenski kulturni društvi – Slovensko združenje France Prešeren Skopje ter Slovenski center Skopje. Večino anketirancev smo pridobili preko poznanstev in preko združenja France Prešeren Skopje. Predvidevamo, da se je nekaj anketirancev v raziskavo vključilo tudi na pobudo Slovenskega veleposlaništva v Skopju, ki je vprašalnik posredovalo preko svojih kanalov. Odziv ocenjujemo kot dober, saj je vprašalnik izpolnilo 50 oseb, izmed katerih je bilo osem predstavnikov prve generacije, 25 druge, 17 tretje generacije. Število vrnjenih vprašalnikov je bilo sicer še večje, a smo nekatere zaradi nepopolnosti iz raziskave izločili.¹ Za

temeljitejše razumevanje tematike in raziskovalnega problema je bilo izvedenih tudi osem polstrukturiranih intervjujev z dvema predstavnikoma prve, tremi predstavniki druge in tremi predstavniki tretje generacije slovenskih priseljencev v S. Makedoniji. Vsi intervjuvanci so se odločili za pogovor preko telefona in so privolili v snemanje intervjuja ter njegovo kasnejšo uporabo za namen raziskave. Pogovori so trajali od trideset minut do ene ure in so potekali brez prekinitve ali dodatne motnje. Dva intervjuja sta bila izvedena v slovenskem jeziku, preostalih šest pa v makedonskem.

Pri raziskovanju povezave med jezikom in etnično identiteto izhajamo iz predpostavke, da se vloga jezika med pripadniki prve generacije bistveno razlikuje od njegove vloge med pripadniki druge in tretje generacije. Menimo, da sta znanje in raba slovenskega jezika za pripadnike prve generacije primarnega pomena pri ohranjanju etnične identitete, pri drugi in tretji pa sekundarnega, saj se ga poslužujejo manj in le v določenih okoliščinah. Prav tako poskušamo ugotoviti, kakšno vlogo ima jezik pri ohranjanju slovenske skupnosti v S. Makedoniji, ki je relativno maloštevilna in slovenski jezik uporablja zgolj priložnostno. Položaj slovenskega jezika v S. Makedoniji raziskujemo tudi v povezavi z zgodovinskimi pogoji, ki so narekovali možnosti njegove rabe v javnem in zasebnem življenju, ter njegovim trenutnim stanjem.

3. Zgodovina priseljevanja Slovencev v S. Makedonijo

Zgodovino priseljevanja Slovencev v S. Makedonijo lahko na grobo razdelimo na tri obdobja, in sicer na obdobje do prve svetovne vojne, obdobje med obema svetovnjima vojnama ter obdobje po drugi svetovni vojni. Zadnje obdobje delimo še na čas do razpada Socialistične federativne republike Jugoslavije (v nadaljevanju SFRJ) in čas po formiranju novih samostojnih držav na nekdanjem skupnem prostoru.

3.1 Obdobje do prve svetovne vojne

Za prvo obdobje, ki je trajalo približno od konca 19. do začetka 20. stoletja, je značilno zanimanje Slovencev za položaj makedonskega naroda in razmere, v katerih so se znašli po rusko-turški vojni (1877–1878) ter odločitvah na berlinskem kongresu (1878). Na območje današnje S. Makedonije so se Slovenci začeli priseljevati kot podporniki revolucionarnih gibanj proti osmanskemu okupatorju in osvajalnim težnjam sosednjih narodov. Tako je na primer leta 1879 v Kresenski vstaji v Pirinski Makedoniji sodeloval slovenski dobrovoljec Miroslav Hubmajer, ki je vodil štab uporniških sil (Šmitek 2010, 136). An-donovski (1954, 202–203) poroča, da je bilo v tem obdobju tudi med Slovenci veliko simpatizerjev makedonskega ljudstva, pri čemer velja omeniti panslavistko Terezino (Terezijo) Jenko, rojeno Lenče, ki je veliko pisala o razmerah

na ozemlju takratne S. Makedonije in je leta 1903 osnovala odbor v Ljubljani z nalogo popularizacije makedonskega osvobodilnega gibanja ter pomoči vsem Makedoncem. Poleg političnega interesa se je na prelomu med 19. in 20. stoletjem pojavil tudi znanstveni interes za S. Makedonijo. Šmitek (2010, 136–137) tako navaja, da se je leta 1891 v S. Makedonijo odpravil slovenski slavist in jezikoslovec Vatroslav Oblak, čigar interes se je primarno usmerjal k vprašanju izvora starocerkvene slovanščine, ki naj bi se skrival prav v makedonskem narečju. V tem času se je z raziskovalnim delom v S. Makedoniji ukvarjal tudi slovenski zgodovinar, etnolog in antropolog Niko Zupanič, ki je napisal znanstveno razpravo o S. Makedoniji in makedonskem vprašanju in objavil kar nekaj terenskih raziskav (Šmitek 2010, 136–137).

3.2 Obdobje med obema vojnama

Večji val slovenskih priseljencev v S. Makedonijo se je nadalje zgodil med obema svetovnjima vojnama, ko je velik del ozemlja s takratno izselitvijo Turkov iz Vardarske banovine ostal prazen. Slovenci so v S. Makedonijo prihajali kot del kolonizacijske politike, ki jo je jugoslovanska država vodila s ciljem lajšanja življenjskih pogojev kmetijskega prebivalstva ter za boljše črpanje agrarnih resursov po državi. Kolonizacijska politika je bila že od samega začetka povezana tudi z vprašanjem slovenskih in hrvaških beguncev iz Julijske krajine, ki jim je vojna uničila posest ali so jo kako drugače izgubili pod italijansko oblastjo. Prvi slovenski kolonisti so prišli v S. Makedonijo že takoj po prvi svetovni vojni in se tam naseljevali še naslednjih nekaj let. Po podatkih popisa, ki je bil izveden v Kraljestvu SHS leta 1921, je v S. Makedoniji takrat bivalo 459 Slovencev (Drnovšek & Kalc 2014, 100). Prva večja slovenska naselbina je nastala ob Dojranskem jezeru v Dušanovcu, nekaj pa se jih je kasneje naselilo še v Bogdancih pri Gevgeliji, v Strumici, Stipu, Kumanovem, Pepelištu in Bitoli, kjer so bili predvsem častniki in podčastniki z družinami ter drugi vojaki (Drnovšek & Kalc 2014, 100; Kržišnik-Bukić 2003, 128). Največja kolonija je nastala leta 1931 v vasi Bistrenica v bližini mest Negotina in Demir Kapije, znana tudi kot "slovenska vas ob Vardarju" (Jovanović 2001).

Manj znano je dejstvo, da so se tako pred drugo svetovno vojno kot po njej v S. Makedonijo priseljevale tudi sestre usmiljenke (Jovanović 2001, 320). Na pobudo Papeža Pija XI. in kasneje skopsko-prizrenskega škofa Gnidovca naj bi slovenske sestre usmiljenke s svojim delom gradile most med katoličani in pripadniki drugih ver v tem delu Jugoslavije. Do druge svetovne vojne so tako v S. Makedoniji delale v štirih sanatorijih, sirotišnici sv. Jožefa in v Domu sv. Marte. Po vojni se zgodi drugi večji prihod sester usmiljenk, ko zaradi spremembe političnega sistema padejo v nemilost pri takratni slovenski oblasti in najdejo pribežališče v Srbiji, S. Makedoniji in na Kosovu (Pacek 2019).

Število Slovencev je do druge svetovne vojne še naraščalo. Po neuradnih cerkvenih virih (skopska škofija) naj bi jih bilo leta 1939 približno 4000 (Kr-

žišnik-Bukić 2003, 128; Šmitek 2010). To so bile predvsem družine Slovencev, zaposlenih v državnih službah in znanstveno-kulturnih ustanovah ter omenjene sestre, duhovniki in slovenska dekleta, ki so se udinjala kot služkinje (Kržišnik-Bukić 2003, 128; Jovanović 2001, 321).

3.3 Obdobje po drugi svetovni vojni

Po koncu druge svetovne vojne se je število Slovencev v S. Makedoniji znatno zmanjšalo (Jovanović 2001, 322; Josipovič 2014, 85; Kržišnik-Bukić, 2003, 128). Kot je razvidno iz podatkov v preglednici 1, je bil vrhunec tega obdobja leto 1961, ko je število Slovencev v S. Makedoniji naraslo na 1147. Do razpada SFRJ je potem njihovo število sorazmerno padalo, tako da so jih na popisu 1981 prešteli le še 648, kar je občutno manj kot leta poprej.² Trend se je nadaljeval tudi po razpadu SFRJ in oblikovanju novih držav. Informacije o tem, koliko Slovencev živi v S. Makedoniji po osamosvojitvi, imamo žal samo iz popisov iz leta 1994, ko so se 403 prebivalci opredelili za Slovence po narodnosti, ter iz leta 2002, ko se jih je za Slovence opredelilo 365 (Državen zavod za statistika na Republika Severna Makedonija 2020, 63; Josipovič 2014, 85). Leta 2011 bi se moral zgoditi zadnji popis v S. Makedoniji, a je bil zaradi ponarejanja podatkov z domnevnimi poskusi povečevanja števila Albancev prekinjen, materiali pa uničeni. Prav tako ni bil izveden načrtovani vnovični popis leta 2012, ki se zaradi političnih napetosti ni izvršil vse do danes (Josipovič 2014, 85).

Preglednica 1: Slovensko prebivalstvo po narodnosti v S. Makedoniji v obdobju 1953–2002

Leto	1953	1961	1971	1981	1991	1994	2002
Število Slovencev po narodnosti – S. Makedonija	983	1147	838	648	513	403	365

Vir: Državen zavod za statistika na Republika Severna Makedonija (2020, 63).

V obdobju po drugi svetovni vojni so se Slovenci v vseh nekdanjih državah SFRJ priseljevali predvsem v glavna mesta in večja središča. Pri vseh povojnih popisih je bil delež Slovencev, ki so živeli v večjih mestih posameznih republik, bistveno večji od deleža živečih v ruralnih naseljih (Kržišnik-Bukić 1992). S. Makedonija pri tem ni bila izjema, kar je razvidno iz preglednice 2. Če primerjamo podatke iz preglednice 2 s podatki iz preglednice 1, vidimo, da je pri vsakem popisu več kot polovica Slovencev živela v Skopju.

Preglednica 2: Število Slovencev po narodnosti v glavnem mestu Skopje v obdobju 1948–1991

Leto	1948	1953	1961	1971	1981	1991
Število Slovencev po narodnosti – Skopje	425	522	675	496	417	349

Vir: Kržišnik-Bukić (1992, 188).

Kot najpogostejše razloge za selitev po drugi svetovni vojni lahko štejemo preseljevanja po službeni poti, zaradi porok ter zaradi izobraževanja mladih v Sloveniji. Te selitve veljajo zaradi zgodovinskih okoliščin bolj ali manj za notranje, kar je najbolj opazno pri prvi generaciji slovenskih priseljencev. Čeprav so bili ti daleč od doma, se niso počutili kot tujci. Pogoste so bile tudi selitve delovne sile na nerazvita področja ali zaradi pomanjkanja ustreznih kadrov. Tako so v Skopju delovali ugledni izobraženci in kulturniki, kot na primer kustos in univerzitetni profesor dr. Franc Mesesnel, literarni zgodovinar dr. Fran Petre, profesor zgodovine dr. Gregor Čremošnik in profesor matematike dr. Jože Ulčar, ki sta tako kot dr. Petre predavala na Filozofski fakulteti v Skopju. Tam sta nekaj časa živela tudi igralka Milena Godina ter igralec in režiser Bojan Stupica (Drnovšek & Kalc 2014, 97).

Trenutno je, po podatkih Ministrstva za notranje zadeve Republike Slovenije (pisna komunikacija, 31. avgust 2020),³ v S. Makedoniji s stalnim naslovom prijavljenih 1160 ter z začasnim 15 slovenskih državljanov, medtem ko po oceni Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu (pisna komunikacija, 28. avgust 2020)⁴ živi v S. Makedoniji med 500 in 800 slovenskih izseljencev in njihovih potomcev. Čeprav ti podatki kažejo na povečanje števila slovenskih priseljencev od zadnjega popisa leta 2002, pa vseeno ne moremo trditi, da so se migracije iz Slovenije v S. Makedonijo znatno zvišale. Po podatkih Urada za statistiko Severne Makedonije (Državen zavod za statistika na Republika Severna Makedonija) se je v S. Makedonijo v zadnjih petih letih preselilo 78 slovenskih državljanov, kar je v povprečju 16 na leto. To nam kaže, da večina Slovencev prve generacije spada med starejše prebivalce v S. Makedoniji, kjer bivajo že več kot pet desetletij. Vendar pa se je po drugi strani povečalo število prebivalcev s slovenskim državljanstvom, ki so ga pridobili po poti naturalizacije na podlagi neprekinjenega življenja v Sloveniji ali po poti izredne naturalizacije, ki omogoča pridobitev državljanstva slovenskim izseljencem in njihovim potomcem do drugega kolena v ravni vrsti (Eurostat 2020).

4. Združevanja Slovencev v S. Makedoniji

Zgodovinski pregled priseljevanja Slovencev na ozemlju današnje S. Makedonije nam jasno pokaže, da je bila potreba po povezovanju in medsebojnem sodelovanju ves čas prisotna. V obdobju do konca druge svetovne vojne je bilo tako skupno delovanje nujno za premagovanje težkih življenjskih pogojev, s katerimi so se priseljenci soočali. Društva in združenja so bili vodilni agens, ki je pospeševal sožitje znotraj skupnosti in vzdrževal politično-kulturni kontinuum izven nje. V luči takšnih zgodovinskih okoliščin je bilo ustanovljeno prvo slovensko društvo v vasi Bistrenica, kjer so med obema vojnama živeli slovenski begunci iz Julijske krajine. Preko društva je skupnost ščitila svoje interese, zastopala želje svojih članov in vzdrževala stike z drugimi sorojaki, razpršenimi na različnih območjih (Jovanović 2001).

Po drugi svetovni vojni ter vse do razpada SFRJ je ozračje v skupni državi narekovalo drugačen pristop povezovanja. Druženja in srečanja med slovenskimi priseljenci so potekala neformalno ter bila tako naravnana prej priložnostno kot ciljno. Občutek, da so bili del iste države, je deloval pomirjujoče, saj so bili brez dodatne obremenjenosti z vidika nacionalne pripadnosti. Po razpadu SFRJ pa so se okoliščine dokaj spremenile. Slovenci, ki so takrat živeli v S. Makedoniji, so se začeli počutiti kot tujci daleč od doma, odrezani od okolja, iz katerega izhajajo (Jovanović 2001, 323). To je bil tudi razlog, da je bilo leta 1994 ustanovljeno prvo slovensko društvo France Prešeren Skopje, eno od treh društev, ki trenutno delujejo v S. Makedoniji. Združenje šteje okoli 110 članov iz Skopja in drugih krajev S. Makedonije, pa tudi s Kosova. Odprto je za vse Slovence in njihove potomce in sorodnike ter za vse ostale, ki so na kakršenkoli način povezani s Slovenijo in njeno kulturo. Drugo večje slovensko društvo, ki je trenutno aktivno v S. Makedoniji, je Slovensko društvo Triglav Bitola. Ustanovili so ga leta 2007 v Bitoli in trenutno šteje okoli 70 članov. V več kot desetih letih delovanja je združenje postalo pomembno tako za Slovence v okolici Bitole kot za Slovence v južni in jugozahodni S. Makedoniji. Njihove aktivnosti so pomembno prispevale k zblíževanju in povezovanju Slovencev iz te regije in vključevanju njihovih potomcev in sorodnikov. Leta 2010 je bilo ustanovljeno še tretje združenje Slovencev v S. Makedoniji, in sicer Slovenski center Skopje. Poleg omenjenih treh slovenskih društev v Skopju deluje tudi Slovenski poslovni klub (Žitnik Serafin 2014, 173; Veleposlaništvo Republike Slovenije v Skopju; Izselsko društvo Slovenija v svetu).

Ustanavljanje slovenskih društev je imelo ključno vlogo za ohranjanje in nadaljnje povezovanje slovenske priseljenske skupnosti v S. Makedoniji. Slovenski kulturi so omogočili prostor za afirmacijo, Slovincem pa možnost za spoznavanje, druženje in negovanje stikov z domovino. Čeprav se v zadnjem desetletju aktivnosti društev spreminjajo in se člani pridružujejo iz različnih razlogov, saj so ti večinoma potomci makedonskih Slovencev, je njihov doprinos še vedno viden tako pri širjenju slovenske kulture in tradicije kot tudi pri vsestranskem sodelovanju in povezovanju obeh držav.

5. Položaj slovenskega jezika v S. Makedoniji

O položaju slovenskega jezika v S. Makedoniji lahko govorimo v povezavi z zgodovinskimi okoliščinami, ki so narekovale možnosti njegove rabe v javnem in zasebnem življenju. Velik vpliv je imela politična prepletenost obeh držav in njun razvoj znotraj skupne države SFRJ. V skupni domovini je prevladoval občutek enotnosti, globlje povezanosti med različnimi narodnostmi in splošno prepričanje o sorodnosti južnoslovanskih jezikov. Jugoslovanski prostor je bil ves čas zaznamovan z vizijo skupnosti, ki naj bi presejala kulturne razlike med narodi, jezikovna politika kot njen bistveni del pa je intenzivno delovala

v smeri poenotenja jezikov in tvorjenja enega samega, nacionalnega jezika (Lokar 2014, 230). Glede na to, da tako politični kot kulturni vplivi niso vzpodbujali rabe slovenščine, se je ta ohranjala predvsem kot del ožjega in širšega družinskega okolja. To je prispevalo k počasnemu opuščanju rabe slovenščine med slovenskimi priseljenci in prilagajanju večinski jezikovni skupnosti. V času osamosvojitvenih procesov, zlasti pa po osamosvojitvi Slovenije, se je jezikovna situacija spremenila tudi za Slovence, živeče v S. Makedoniji. Ker je materni jezik postal manj dostopen in so bile povezave z domovino redkejšje kot prej, se je pojavila želja po organiziranem poučevanju slovenskega jezika predvsem za otroke in mladostnike slovenskega rodu. Poleg tega je samostojnost držav sprožila različne oblike mednarodnega sodelovanja med Slovenijo in S. Makedonijo na področju izobraževanja,⁵ kulture in znanosti, kar je pomenilo tudi večje zanimanje za slovenščino ter povečan interes za njeno učenje. Po vstopu Slovenije v Evropsko unijo se je ta proces še bolj pospešil, saj je za mnoge Slovenija pomenila korak bližje Evropi in možnostim, ki jih tamkajšnje življenje nudi. Vsi ti procesi so privedli do aktivnejšega odnosa do slovenskega jezika in iskanja možnosti za njegovo aktualizacijo.

Danes poteka poučevanje slovenskega jezika večinoma v obliki tečajev, ki jih organizirajo slovenska društva samostojno ali v obliki dopolnilnega pouka in s tesnim sodelovanjem s pristojnimi organi iz Slovenije.⁶ Dopolnilni pouk slovenščine v S. Makedoniji se je formalno začel leta 1998 v Skopju, od leta 2007 pa poteka tudi v Bitoli. Zamisel o učenju slovenščine se je porodila na pobudo združenja France Prešeren Skopje, ki jo je uvrstilo med prve programske naloge že na začetku svojega delovanja. Želja se jim je uresničila takoj, ko so dobili svoj prostor (Slovensko združenje France Prešeren Skopje 2014). V Bitoli se je pouk prav tako začel kmalu po ustanovitvi društva Triglav. To je pripomoglo k povečanju zanimanja za slovenski jezik tudi v tem delu S. Makedonije, saj je za mnogo učencev postal časovno in finančno bolj dostopen. Pouk je prostovoljen in praviloma poteka enkrat tedensko oziroma po potrebi večkrat tedensko v popoldanskem času (Zavod Republike Slovenije za šolstvo). V Skopju se je v študijskem letu 2020/21 vpisalo okoli petdeset učencev, ki so razdeljeni v štiri skupine. Med njimi so tako mlajši otroci kot tudi mladostniki, študentje in odrasli. Skupine so heterogene tako po ravni znanja kot po starosti udeležencev. V Bitoli je bilo v šolskem letu 2020/21 vpisanih osemnajst učencev, večinoma odraslih ter nekaj učencev in dijakov (Zavod Republike Slovenije za šolstvo, pisna komunikacija, 7. in 14. januar 2021).⁷

6. Empirična raziskava

Kot že omenjeno, je bilo v raziskovalni proces vključenih 58 oseb, izmed katerih je bilo deset Slovencev prve generacije, 28 druge in 19 tretje. 50 oseb je bilo zajetih s pomočjo spletnega anketnega vprašalnika in osem preko polstrukturiranih

intervjujev. V nadaljevanju sledi analiza in interpretacija ključnih rezultatov, pridobljenih s pomočjo spletnega anketnega vprašalnika. Izjave anketirancev so vključene v tekoče besedilo in so označene z dvojnimi narekovaji, navedbo številke ankete in podatkom o jeziku izjave. Prispevek dopolnujemo tudi z izjavami, pridobljenimi s pomočjo polstrukturiranih intervjujev, ki so zapisane v novi vrstici in s povečanim odmikom. Za lažje razumevanje, kateri generaciji pripadajo, smo intervjuvance prve generacije označili z oznako G1, druge z G2 in tretje z G3. V zadnjem poglavju sledi zaključek, kjer povzemamo rezultate anketnega vprašalnika in polstrukturiranih intervjujev.

6.1 Značilnosti slovenske skupnosti v S. Makedoniji

Najtežje je bilo pridobiti predstavnike prve generacije, saj jih je večina starih osemdeset let in več. Podobne informacije o starosti članov prve generacije smo dobili tudi iz slovenskih združenj, med katerimi je vedno večje število slovenskih potomcev druge in tretje generacije.

Med pripadniki prve generacije sta bila dva anketiranca (25 %) v skupini od 50 do 59 let, dva (25 %) v skupini od 60 do 69 let, trije (37,5 %) v skupini od 70 do 79 let in eden (12,5 %) v skupini od 90 do 99 let. Med pripadniki druge generacije so bili trije anketiranci (12 %) v skupini od 20 do 29 let, štirje (16 %) v skupini od 30 do 39 let, štirje (16 %) v skupini od 40 do 49 let, šest (24 %) v skupini od 50 do 59 let, sedem (28 %) v skupini od 60 do 69 let in eden (4 %) v skupini od 70 do 79 let. Pripadnikov tretje generacije je bilo največ v skupini od 30 do 39 let (11 oziroma 64,71 %), medtem ko je bil en anketiranec (5,88 %) v skupini od 20 do 29 let, trije (17,65 %) v skupini od 40 do 49 let, eden (5,88 %) v skupini od 50 do 59 let in eden (5,88 %) v skupini od 80 do 89 let.

Od vseh anketirancev je bilo 33 (66 %) rojenih v S. Makedoniji, 16 (32 %) v Sloveniji in eden (2 %) v Srbiji. Vsi anketiranci prve generacije (osem oziroma 100 %) so bili rojeni v Sloveniji. Med anketiranci druge generacije je bilo 16 (64 %) rojenih v S. Makedoniji, osem (32 %) v Sloveniji in eden (4 %) v Srbiji. Vsi anketiranci tretje generacije (17 oziroma 100 %) so bili rojeni v S. Makedoniji.

Podatki raziskave so potrdili domnevo, da se je večina (13 oziroma 81,25 %) Slovencev prve in druge generacije, rojenih v Sloveniji, v S. Makedonijo preselila po drugi svetovni vojni oziroma med letoma 1950 in 1989. Le trije anketiranci (18,75 %) so se v S. Makedonijo preselili po letu 1990. Sedem anketirancev (43,75 %) se je v S. Makedonijo preselilo, ker je bil eden od staršev makedonskega porekla in je šlo za družinsko odločitev. Šest anketirancev (37,5 %) se je preselilo zaradi poroke z makedonskim državljanom, en anketiranec (6,25 %) se je preselil zaradi uradne dolžnosti, eden (6,25 %) zaradi študija in eden (6,25 %) po upokojitvi. V nadaljevanju podajamo nekaj izjav anketirancev, ki potrjujejo te ugotovitve.

V Ljubljani sva nekaj let živila z mojim soprogom Makedoncem in se borila za delo, vsak dan sva morala potovati iz Ljubljane. Potem sva dobila ponudbo za delo in stanovanje v Skopju in sva se leta 1969 preselila (Anketa 31, prevod iz makedonščine).

1971, oče je študiral v Ljubljani zaradi potresa v Skopju in si je želel nazaj. Mati se je strinjala z njegovo odločitvijo in tako smo se preselili (Anketa 36, prevod iz makedonščine).

Iz raziskave je prav tako razvidno, da gre večinoma za etnično in jezikovno mešane zakone, kjer so gojili oba jezika in kulturi ali pa je prišlo do prevlade makedonskega jezika in kulture po preselitvi v S. Makedonijo. Med drugim se je izkazalo, da tudi makedonski partnerji v večini primerov govorijo slovensko, kar je najverjetneje posledica tega, da so določen čas živeli v Sloveniji zaradi študija ali dela. To je vsekakor vplivalo na ohranjanje slovenskega jezika in kulture znotraj družine in nadaljnji prenos na njihove potomce.

6.2 Položaj in znanje slovenskega jezika

Podatki o znanju slovenskega jezika so bili dokaj presenetljivi, saj je 41 (82 %) od vseh anketirancev odgovorilo, da govorijo slovensko, in le devet anketirancev (18 %), da slovensko ne govorijo. Razlike so se pojavile, ko smo pridobljene odgovore kategorizirali po generacijah. Po pričakovanjih so vsi predstavniki prve generacije (osem oziroma 100 %) odgovorili, da govorijo slovensko. Podatki niso bili tako enotni pri predstavnikih druge in tretje generacije. Število anketirancev, ki govorijo slovensko, se je tako znižalo pri predstavnikih druge generacije na 22 anketirancev (88 %), pri predstavnikih tretje generacije pa je odgovorilo, da govori slovensko, 11 anketirancev (64,70 %).

Svoje obvladovanje razumevanja, govorjenja, pisanja in branja slovenskega jezika so anketiranci ocenili tudi na petstopenjski samoocenjevani lestvici (1-nezadostno; 5-odlično). Na podlagi pridobljenih samoocen (preglednica 3) lahko potrdimo, da je znanje slovenskega jezika na višji ravni pri predstavnikih prve generacije kot pri predstavnikih druge in tretje generacije. Pri predstavnikih druge generacije pa je število tistih, ki svoje znanje v vseh štirih kategorijah ocenjujejo na višji ravni, večje kot pri predstavnikih tretje generacije. Pri predstavnikih vseh treh generacij je opazno, da višje ocenjujejo svoje znanje pri razumevanju in branju kot pri govorjenju in pisanju.

Iz podatkov je prav tako razvidno, da se slovenski jezik iz generacije v generacijo vse manj uporablja, kar posledično vpliva na raven znanja pri slovenskih priseljencih druge in tretje generacije. To se je pokazalo tudi pri izpolnjevanju vprašalnikov in intervjujih. Samo 13 anketirancev (pet anketirancev prve generacije, šest anketirancev druge generacije in dva anketiranca tretje generacije) je izpolnilo vprašalnik v slovenskem jeziku, ostalih 37 je vprašalnik izpolnilo v makedonskem jeziku. Prav tako sta bila izvedena samo dva intervjuja

(z enim predstavnikom prve generacije in enim predstavnikom druge generacije) v slovenskem jeziku, medtem ko je ostalih šest izrazilo željo, da bi intervjuji potekali v makedonskem jeziku.

Preglednica 3: Znanje slovenskega jezika

	Nezadostno	Zadostno	Dobro	Zelo dobro	Odlično	N/A
Razumevanje						
generacija	/	/	/	/	100 %	/
generacija	8 %	16 %	12 %	28 %	28 %	8 %
generacija	11,76 %	5,88 %	23,53 %	5,88 %	17,65 %	35,30 %
Branje						
generacija	/	/	/	/	100 %	/
generacija	12 %	4 %	24 %	24 %	28 %	8 %
generacija	11,76 %	11,76 %	/	5,88 %	35,30 %	35,30 %
Govorjenje						
generacija	/	/	/	12,5 %	87,5 %	/
generacija	20 %	16 %	28 %	8 %	20 %	8 %
generacija	29,42 %	5,88 %	5,88 %	11,76 %	11,76 %	35,30 %
Pisanje						
generacija	/	/	/	12,5 %	87,5 %	/
generacija	12 %	16 %	32 %	24 %	8 %	8 %
generacija	35,30 %	/	5,88 %	11,76 %	11,76 %	35,30 %

Vir: avtoričina analiza podatkov.

Status, ki ga ima slovenski jezik znotraj družine, je eden izmed glavnih dejavnikov za medgeneracijski prenos le-tega pri vseh generacijah slovenskih priseljencev. V družinah, kjer so vztrajali z vzgojo v slovenskem jeziku in so poudarjali njegovo pomembnost, je znanje slovenskega jezika pri priseljencih druge in tretje generacije na višji ravni. Čeprav se je jezik uporabljal izključno v domačem okolju, je imel vseeno velik vpliv na motivacijo za nadaljnje učenje in zanimanje za slovensko kulturo. Drugi dejavnik, ki se nekoliko prepleta s prvim, je vzdrževanje stikov s širšo družino v Sloveniji. Nekatere družine so po preselitvi v S. Makedonijo ostale povezane s svojimi sorodniki, kar je pomenilo redne obiske v Slovenijo, praznovanje kulturnih in verskih praznikov ter preživljanje skupnih poletnih in zimskih počitnic. To še posebej velja za predstavnike druge generacije, ki v času odraščanja, razen v domačem okolju in v stiku s širšo družino, niso imeli drugih formalnih možnosti za učenje slovenskega jezika. Pri tretji generaciji so se okoliščine spremenile, saj so se kmalu po razpadu SFRJ oblikovala prva slovenska združenja v S. Makedoniji, kjer so se lahko slovenski potomci spoznali z življenjem pripadnikov slovenske skupnosti in se družili v slovenskem jeziku.

To je razvidno tudi iz podatkov raziskave, saj je na vprašanje o tem, kje so se naučili slovenski jezik, 11 predstavnikov (44 %) druge generacije odgovorilo, da so se jezika naučili doma od staršev ali od starih staršev, sedem (28 %) na obiskih v Sloveniji, štiri (16 %) pri dopolnilnem pouku slovenskega jezika in kulture, medtem ko trije (12 %) na to vprašanje niso odgovorili. Pri predstavnikih tretje generacije jih je malo manj kot polovica (sedem oziroma 41,17 %) odgovorilo, da so se jezika naučili pri dopolnilnem pouku slovenskega jezika in kulture, trije (17,65 %) na študiju v Sloveniji in eden (5,88 %) preko spleta. Šest anketirancev (35,3 %) na to vprašanje ni odgovorilo.

6.3 Slovenska združenja in povezanost slovenske skupnosti

Pomembnost slovenskih združenj za ohranjanje in povezovanje slovenske priseljske skupnosti v S. Makedoniji je razvidna tudi iz podatkov raziskave, saj je 34 (68 %) ⁸ izmed vseh anketirancev članov slovenskih društev ali drugih slovenskih organizacij, medtem ko je ostalih 16 (32 %) odgovorilo, da niso včlanjeni v nobeno tovrstno društvo. Zanimivo je, da je bilo med njimi več predstavnikov druge in tretje generacije, medtem ko je najmanj članov predstavnikov prve generacije. Tako je šest (75 %) predstavnikov prve generacije v anketi odgovorilo, da niso člani slovenskega društva ali katere druge slovenske organizacije v S. Makedoniji, in le dva (25 %) sta odgovorila, da sta člana. Po drugi strani je 18 (72 %) predstavnikov druge generacije odgovorilo, da so člani slovenskega društva ali katere druge slovenske organizacije v S. Makedoniji, in sedem (28 %), da niso. Število članov se je še povečalo med predstavniki tretje generacije, saj jih je 14 (82,35 %) odgovorilo, da so člani, in le trije (17,65 %), da niso člani nobenega slovenskega društva ali katere druge slovenske organizacije v S. Makedoniji.

Polovica (štiri oziroma 50 %) predstavnikov prve generacije je odgovorila, da se jim slovenska skupnost ne zdi povezana, trije (37,5 %) menijo, da je povezana, in eden (12,5 %), da ne ve, ali je povezana. Za razliko od predstavnikov prve generacije je večina (21 oziroma 84 %) predstavnikov druge generacije odgovorila, da je slovenska skupnost povezana, in le štiri (16 %), da ni povezana. Podobnega mnenja so bili tudi predstavniki tretje generacije, saj jih je 16 (94 %) odgovorilo, da je slovenska skupnost povezana, in le eden (6 %), da ni povezana.

Največ anketirancev (26 oziroma 52 %) je članov Združenja France Prešeren Skopje, šest (12 %) jih je članov Združenja Triglav Bitola, en (2 %) anketiranec je član Slovenskega centra Skopje in eden (2 %) Slovenskega biznis društva. 16 anketirancev (32 %) na to vprašanje ni odgovorilo. Odgovorov o tem, kako dolgo so člani društva, smo žal dobili premalo, da bi jih lahko interpretirali v neko smiselno celoto.

Razlike med predstavniki prve ter predstavniki druge in tretje generacije so se pojavile le v razlogih za neaktivnost v združenjih in društvih. Predstavniki

prve generacije so kot razlog poleg starosti največkrat navedli vključevanje članov zaradi lastnih koristi, kar je razvidno tudi v naslednji izjavi intervjuvanca prve generacije:

Povezana je zelo slabo. Povezana je na podlagi tega, ker zdaj vsak, ki hoče dobiti državljanstvo, mora biti vsaj pet let član društva, če obstaja. [...] Takrat smo, mislim, nekako čustveno doživljali, no, zdaj to delamo tako, kot je čas (Intervju G1-1).

Predstavniki druge in tretje generacije, predvsem mlajši med njimi, menijo, da se v društvih zbirajo samo še starejši člani in da imajo dokaj zastarel program. Intervjuvanec druge generacije tako meni:

Nikoli nisem čutila potrebe, da bi šla v neko slovensko društvo, ker se mi zdi, da nivo slovenskih društev v Makedoniji, pa tudi mogoče drugje po svetu, je polka, pa neke take tradicionalne vrednote, do katerih ni nujno, da gojim bilo kakšna čustva. [...] Vse te stvari, ki so Slovenija na prvo žogo, mene ne potegnejo. Ne vem, enkrat sem bila na eni predstavi, ko so polko igrali, to zame ni. Jaz sem bolj za Kosovela, pa Žižka, slovensko umetnost, neke take stvari (Intervju G2-2).

6.4 Dojemanje etnične identitete v povezavi z jezikom

Na vprašanje o jezikovni identifikaciji je polovica (štirje oziroma 50 %) anketirancev prve generacije odgovorila, da se identificira s slovenščino, medtem ko je druga polovica (štirje oziroma 50 %) odgovorila, da se identificira z obema jezikoma. Opuščanje slovenskega jezika in večja integriranost v makedonsko družbo sta še posebej opazna pri tistih, ki v S. Makedoniji živijo več kot 50 let. V primerjavi z anketiranci prve generacije je 12 anketirancev druge generacije (48 %) odgovorilo, da se identificira z makedonščino, in 12 (48 %) z obema jezikoma. En anketiranec (4 %) druge generacije na to vprašanje ni odgovoril. Večjo razliko je videti med predstavniki tretje generacije, izmed katerih jih je 11 (64,71 %) odgovorilo, da se identificira z makedonščino, pet (29,41 %) z obema jezikoma in le eden (5,88 %) s slovenščino.

Vprašanje o pomenu slovenskega jezika je bilo odprtega tipa in so morali anketiranci sami napisati svoj odgovor. Za lažjo analizo smo njihove odgovore kodirali in nato združili.⁹ Za večino pripadnikov prve generacije (pet oziroma 62,5 %) je bila prva asociacija, da je slovenščina njihov prvi materni jezik. En anketiranec (12,5 %) je odgovoril, da mu slovenski jezik predstavlja pomemben del njegove identitete in steber njegove slovenske kulture, eden (12,5 %), da je to del njegovega porekla in njegovih korenin, ter eden (12,5 %), da je slovenščina jezik njegovega otroštva. Slovenski priseljenci druge generacije slovenščino dojemajo kot drugi materni jezik (pet oziroma 20 %) in kot materni jezik svojih staršev in sorodnikov (pet oziroma 20 %). Štirje anketiranci druge generacije

(16 %) slovenski jezik povezujejo s svojim poreklom in s svojimi predniki oziroma z zgodovino družine, trije (12 %) pa pomembnost slovenskega jezika vidijo predvsem kot možnost komunikacije s sorodniki in prijatelji iz Slovenije. Trije anketiranci (12 %) so odgovorili, da je to le en dodatni jezik, ki ga govorijo, eden (4 %) je slovenski jezik opisal kot bogastvo in ponos, eden (4 %) kot steber slovenske kulture in bistvo slovenske identitete ter eden (4 %) kot jezik svojega otroštva. Dva (8 %) anketiranci druge generacije na vprašanje nista odgovorila. Za predstavnike tretje generacije je slovenski jezik pomemben predvsem zato, ker jim omogoča komunikacijo s sorodniki in prijatelji iz Slovenije (pet oziroma 29,41 %). Štirje anketiranci (23,54 %) so odgovorili, da je to jezik, ki bi se ga radi naučili, ker imajo slovenske korenine. Trije anketiranci (17,65 %) slovenski jezik povezujejo s svojim poreklom in kot stik s predniki in z zgodovino družine, dva (11,76%) slovenski jezik dojemata kot materni jezik svojih starih staršev, eden (5,88 %) kot drugi materni jezik, eden (5,88 %) kot bogastvo oziroma ponos ter eden (5,88 %) slovenski jezik enači s svojo slovensko identiteto.

Vprašanje o pomembnosti slovenskega jezika za ohranitev slovenskih korenin je bilo prav tako odprtega tipa, na katerega so morali respondenti sami napisati svoje odgovore.¹⁰ Večina predstavnikov prve generacije (pet oziroma 62,5 %) je odgovorila, da je jezik eden glavnih dejavnikov identitete, dva (25 %) menita, da je pomemben za vzdrževanje stikov s Slovenijo, eden (12,5 %) pa vidi slovenski jezik kot identitetni simbol naroda. O tem govori tudi naslednja izjava:

Seveda. Jezik je zelo pomemben del identitete, lahko rečem najpomembnejši. To še posebej vidim pri svojih učencih s slovenskimi koreninami, ki se veliko bolj identificirajo s slovenstvom, če dobro govorijo slovenski jezik (Anketa 42, v slovenščini).

Osem predstavnikov (32 %) druge generacije meni, da je slovenski jezik pomemben za ohranitev slovenskih korenin in stikov s sorodniki iz Slovenije, pet predstavnikov (20 %) jih je odgovorilo, da je jezik pomemben za ohranitev slovenskih korenin, niso pa razložili zakaj, trije (12 %) znanje slovenskega jezika dojemajo med drugim kot dolžnost in menijo, da je poznavanje obeh jezikov nujno za vsakogar, ki ima slovensko državljanstvo, trije (12 %) menijo, da je jezik eden glavnih dejavnikov identitete, trije (12 %) so odgovorili, da se ne počutijo, kot da imajo slovensko identiteto, dva (8 %) menita, da je jezik pomemben za spremljanje aktualnih dogajanj in novic v Sloveniji, in eden (4 %) meni, da je jezik pomemben za lažje spoznavanje kulture in vrednot naroda. V nadaljevanju ponujam izjave iz vprašalnikov, ki potrjujejo zgornje trditve.

Ja, moja mati je imela makedonsko državljanstvo, odlično je govorila in pisala v makedonščini, štela pa je samo v slovenskem jeziku. V našem domu imata obe državi z vsemi svojimi značilnostmi enako mesto. Takšen je odnos tudi mojih otrok, ki imajo intenzivne stike s Slovenijo in tekoče govorijo slovensko (Anketa 19, prevod iz makedonščine).

Je pomembno, ker je vsak jezik bogastvo. To, da govorim slovensko, mi omogoča, da lahko spremljam aktualne novice in dogajanje v Sloveniji (Anketa 36, prevod iz makedonščine).

Menim, da vsak, ki ima slovensko državljanstvo, mora imeti vsaj osnovno znanje jezika (Anketa 13, prevod iz makedonščine).

Odnos predstavnikov tretje generacije se do tega, ali je znanje slovenskega jezika pomembno za ohranitev slovenskih korenin, razlikuje od priseljencev prvih dveh generacij. Tisti, ki menijo, da je jezik pomemben za ohranitev slovenskih korenin, to povezujejo z lažjim spoznavanjem slovenske kulture in zgodovine (sedem oziroma 41,18 %) ter za ohranitev stikov s sorodniki iz Slovenije (štirje oziroma 23,53 %). Trije (17,65 %) predstavniki so odgovorili, da je jezik pomemben za ohranitev slovenskih korenin, niso pa razložili zakaj, dva predstavnika (11,76 %) sta odgovorila, da se ne počutita, kot da imata slovensko identiteto, in eden (5,88 %) je odgovoril, da je jezik pomemben za osebno zadovoljstvo, vendar ni ključnega pomena.

Ja, ker z znanjem slovenskega jezika spoznaš tudi kulturo, zgodovino Republike Slovenije (Anketa 26, prevod iz makedonščine).

Iskreno, nisem posvečal veliko pozornosti. Ne počutim se, kot da imam slovensko identiteto, nekateri moji predniki so res Slovenci, ampak to je to. Zdi se mi, da preteklost nima veliko opraviti s tem, kar sem danes (Anketa 6, prevod iz makedonščine).

6.5 Nacionalna identiteta

Pri opredelitvi glede svoje nacionalne identitete so štirje anketiranci (50 %) prve generacije svojo nacionalno identiteto opredelili kot slovensko-makedonsko, trije (37,5 %) kot slovensko in eden (12,5 %) na to vprašanje ni odgovoril. Večina (17 oziroma 68 %) pripadnikov druge generacije je svojo nacionalno identiteto opredelila za slovensko-makedonsko, pet (20 %) za makedonsko, dva (8 %) za slovensko in eden (4 %) za makedonsko-slovensko-jugoslovansko. Zanimivo je, da je tudi več kot polovica predstavnikov tretje generacije (devet oziroma 52,95 %) svojo nacionalno identiteto opredelila kot slovensko-makedonsko, trije (17,65 %) kot makedonsko, dva (11,76 %) kot slovensko, en (5,88 %) anketiranec jo je opredelil kot jugoslovansko, eden (5,88 %) kot slovensko-makedonsko-črnogorsko. Eden (5,88 %) na vprašanje ni odgovoril.

Večina anketirancev in intervjuvancev svojo identiteto dojema za sestavljeno, kot in-in identiteto, ki priznava tako makedonsko kot slovensko pripadnost. To je razvidno tudi pri predstavnikih tretje generacije, ki so prav tako poudarili mešanost svoje nacionalne identitete. Intervjuvanec G3-2 je pojasnil, da se počuti kot Makedonec v Sloveniji in Slovenec v S. Makedoniji:

Vedno je bilo prisotno nekje v srcu in glavi, da imam nekaj tam v Sloveniji. Da nekaj prihaja od tam. Torej obstaja neka mešanica. Poistovetim se z Makedonijo in Skopjem kot tudi s Slovenijo in Ljubljano. Ker sem živel v Ljubljani. Po drugi strani pa se ne identificiram samo z enim ali drugim. Morda, za določene zadeve. Nekatere stvari so bile prevzete in sprejete od tam, nekatere od tu. Govorim o odtenkih v kulturi in načinu razmišljanja. A vedno sem bil nekako vmes (Intervju G3-2, prevod iz makedonščine).

7. Zaključek

Podatki raziskave so potrdili tezo, da ima slovenski jezik med slovenskimi priseljenci prve generacije večji pomen pri ohranjanju etnične identitete kot med slovenskimi priseljenci druge in tretje generacije. Slovenski priseljenci prve generacije še vedno čutijo navezanost na slovenski jezik in jim ta predstavlja pomemben mehanizem za ohranjanje njihovih slovenskih korenin. Podatki raziskave so potrdili tudi drugo tezo, in sicer da je slovenski jezik za večino slovenskih priseljencev druge in tretje generacije sekundarnega pomena. Slovenski priseljenci druge generacije slovenščino dojemajo kot drugi materni jezik ali kot jezik svojih staršev in sorodnikov. Večina sicer meni, da je slovenski jezik pomemben za ohranitev slovenskih korenin in stikov s sorodniki iz Slovenije ter za spremljanje aktualnih dogajanj. Priseljenci druge generacije, ki imajo dvojno državljanstvo, znanje slovenskega jezika dojemajo med drugim tudi kot dolžnost in menijo, da je poznavanje obeh jezikov nujno. Za priseljence tretje generacije pa je slovenski jezik pomemben predvsem za ohranitev etnične in kulturne dediščine, kot tudi pri komunikaciji s slovenskimi sorodniki in znanci. Pri njih je čustvena komponenta manj izražena in je odnos do slovenskega jezika bolj pragmatične narave. V primerjavi z drugo generacijo slabše obvladajo slovenski jezik in se zato tudi manj identificirajo z njim, po drugi strani pa se bolj identificirajo s terminom Slovenec in s slovensko kulturo. Tisti, ki menijo, da je jezik pomemben za ohranitev slovenskih korenin, to povezujejo z lažjim spoznavanjem slovenske kulture in zgodovine in ne toliko s svojo etnično identiteto. Prav tako tisti, ki v jeziku ne vidijo pomembnega dejavnika za ohranjanje svojih slovenskih korenin, dajejo večjo pomembnost kulturi, vrednotam in spominom, ki jih povezujejo s Slovenijo. Za slovenske priseljence tretje generacije tako lahko rečemo, da so dvokulturni, ne pa tudi dvojezični.

Povezava med etnično identiteto in jezikom je torej kompleksnejša, kot se morda zdi na prvi pogled. Izguba jezika oziroma neznanje jezika nista nujno povezana tudi z izgubo etnične identitete in pripadnosti. Jezik je mehanizem, ki ga lahko posameznik aktivira v različnih obdobjih svojega življenja. Velikokrat na to vplivajo tudi okoliščine in potrebe po uporabi jezika za namen komunikacije, povezovanja ali lažjega preživetja v novih okoliščinah. Jezik ima tudi močno simbolno vlogo, ki se prav tako lahko spreminja tekom življenja posameznika.

Teza, da je jezik ključnega pomena pri združevanju in ohranjanju slovenske skupnosti v S. Makedoniji, se je izkazala za nepotrjeno. Večina predstavnikov vseh treh generacij osrednjo vlogo za obstoj in povezovanje slovenske skupnosti pripisuje delovanju slovenskih združenj in kulturnih organizacij. Pomembnost slovenskih združenj za ohranjanje in povezovanje slovenske priseljske skupnosti v S. Makedoniji je razvidna tudi iz podatkov raziskave, saj je skoraj 70 % vseh anketirancev članov slovenskih društev ali drugih slovenskih organizacij.

Spodbudni so podatki, da je slovenski jezik vsaj do določene mere prisoten pri večini priseljencev druge in tretje generacije, kar predstavlja velik potencial za nadaljnji razvoj in ustvarjanje dolgoročnih vezi s Slovenijo. Vendar pa tovrstna realizacija potrebuje zunanjo spodbudo in ustvarjanje dodatnih pogojev za aktivacijo. Slovenska priseljska skupnost je razmeroma maloštevilčna in razpršena, širša okolica pa ne spodbuja uporabe slovenskega jezika. V takšnih okoliščinah je načrtno spodbujanje jezika in ustvarjanja vezi med državama edina uspešna pot, saj druge možnosti praktično ni. Zato imajo slovenska združenja pomembno vlogo, saj predstavljajo osrednji mehanizem, ki lahko neposredno pospeši povezovanje in ohranjanje slovenske priseljske skupnosti ter njihov stik s Slovenijo. Dober primer za to je dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture, ki se v S. Makedoniji izvaja že skoraj 15 let. Vredne omembe so tudi različne oblike mednarodnega sodelovanja med Slovenijo in S. Makedonijo, ki zagotavlja ugodnejše pogoje šolanja in študij slovenskih državljanov v S. Makedoniji ter makedonskih v Sloveniji. Kot primer lahko navedemo tri slovenske priseljence tretje generacije, s katerimi smo opravili intervjuje. Vsi so se začeli učiti slovenščino relativno pozno, po zaključku osnovne šole, in sicer na dopolnilnem pouku v slovenskem združenju v Skopju. Začetna motivacija je bila pri vseh treh spodbujena iz radovednosti in iz spoštovanja do svojih slovenskih prednikov. Ker je združenje ustvarilo pogoje za učenje slovenskega jezika in ohranjalo stik s Slovenijo (ekskurzije, študentske izmenjave, udeležba na poletnih šolah v Sloveniji), so se vsi trije naposled odločili za študij v Sloveniji. V prid temu govorita tudi naslednji izjavi.

Štiri ali pet let sem hodila na dopolnilni pouk slovenščine. Tako sem se tudi odločila za študij v Ljubljani. Preko društva sem dobila informacije, da obstaja štipendija za Slovence v tujini brez slovenskega državljanstva. Mislim, da so podeljevali tri štipendije na leto, včasih celo več. Tako smo se vpisali na fakulteto. Veš, kako je, najprej začneš hodit v društvo, potem se začneš družiti z vsemi tam, nato se ti ponudi možnost za študij v Sloveniji. Mislim, da smo vsi, ali vsaj 70 procentov udeležencev, odšli na študij v Ljubljano (Intervju G3-1, prevod iz makedonščine).

Poglej [...] vse večji vtis imam, da je čas, ki sem ga preživel gor, močno vplival name. Vedno bolj se zavedam, da sem tako s karakterjem kot z vedenjem bližji njim kot ljudem tukaj. Verjetno je to, še enkrat vam povem, ker sem v Sloveniji pridobil največji del svoje izobrazbe [...] resnično vam povem, to vedno poudarjam, da sem zelo ponosen

na svoj dodiplomski in magistrski študij od gor. [...] Danes imam še vedno prijatelje po celi Sloveniji, kamor koli grem, imam kje za prespat, pojest, popit kavo. [...] O Sloveniji ne morem reči niti ene slabe besede. Tam sem se imel res čudovito. In škoda, da je trajalo le toliko časa, kolikor je trajalo (Intervju G3-3, prevod iz makedonščine).

Danes vsi trije živijo v Skopju, saj so se po študiju vrnili nazaj. Vsi govorijo odlično slovensko in si želijo, da bi tudi njihovi otroci v prihodnje govorili slovenski jezik, kar pomeni, da bo slovenski jezik živel tudi pri naslednjih generacijah. Jezik morda ni ključen dejavnik pri ohranjanju slovenske skupnosti v S. Makedoniji, je pa zagotovo pomemben delček identitetnega mozaika.

Intervjuji

Intervju G1-1 – prva generacija, 30. 9. 2020, slovenščina.

Intervju G2-2 – druga generacija, 2. 10. 2020, slovenščina.

Intervju G3-1 – tretja generacija, 29. 9. 2020, makedonščina.

Intervju G3-2 – tretja generacija, 13. 11. 2020, makedonščina.

Intervju G3-3 – tretja generacija, 13. 11. 2020, makedonščina.

Literatura in viri

Andonovski, H. G., 1954. Nekaj prispevkov k odmevu makedonske Ilindenske vstaje med Slovenci. *Kronika* 3, 201–204.

Drnovšek, M. & Kalc, A., 2014. Poklicne migracije Slovencev v jugoslovanskem prostoru med svetovnjima vojnoma. V J. Žitnik Serafin (ur.) *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora: zgodovinski oris in sedanjost*. Založba ZRC, Ljubljana, 91–117.

Državen zavod za statistika na Republika Severna Makedonija, 2020. *Statistički godišnik na Republika Severna Makedonija, 2020*. Državen zavod za statistika na Republika Severna Makedonija, Skopje.

Državen zavod za statistika na Republika Severna Makedonija. Doseljeni stranci od drugi državi po godini, http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat__Naselenie__NadvoresniMigraciji/807_NMigdos_Op_str_drzavi_mk.px/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef (dostop 25. 9. 2021).

Eurostat – Statistični urad Evropske unije, 2020. *Ljudje in mobilnost – statistični podatki o mobilnosti v Evropi*. Eurostat, <https://www.stat.si/eumove/index.html?lang=si> (dostop 29. 10. 2021).

García, O., 2010. Language and Ethnifying. V J. Fishman & O. Garcia (ur.) *Handbook of Language and Ethnic Identity: Disciplinary and Regional Perspectives*. Oxford University Press, Oxford, 519–534.

Izseljensko društvo Slovenija v svetu. Predstavitev ekipe Slovenski Center Skopje, <https://bit.ly/PredstavitevSlovenskiCenterSkopje> (dostop 25. 9. 2021).

Josipovič, D., 2014. Slovenci na Balkanu skozi moderne popise prebivalstva 1880–2012. V J. Žitnik Serafin (ur.) *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora: zgodovinski oris in sedanjost*. Založba ZRC, Ljubljana, 67–89.

- Jovanović, A., 2001. Slovenci v Makedoniji. V M. Trebše Štolfa (ur.) *Slovensko izseljenstvo: zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*. Združenje Slovenska izseljenska matica, Ljubljana, 319–330.
- Klemencič, M., 2000. Prostovoljne in prisilne migracije kot orodje spreminjanja etnične strukture na območju držav naslednic nekdanje Jugoslavije. *Treatises and Documents, Journal of Ethnic Studies / Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 36/37, 145–172.
- Kržišnik-Bukić, V., 1992. O Slovencih na območju Jugoslavije izven Slovenije po popisih prebivalstva 1921–1991. *Treatises and Documents, Journal of Ethnic Studies / Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 26/27, 172–199.
- Kržišnik-Bukić, V., 2003. Slovenci v Hrvaški, Bosni in Hercegovini, Srbiji in Črni gori ter Makedoniji med preteklostjo in sedanostjo. *Traditiones* 32 (2), 117–135.
- Lokar, M., 2014. Slovenski jezik med Slovenci v prostoru nekdanje Jugoslavije. V J. Žitnik Serafin (ur.) *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora: zgodovinski oris in sedanost*. Založba ZRC, Ljubljana, 227–240.
- Lytra, V., 2016. Language and Ethnic Identity. V S. Preece (ur.) *Routledge Handbook of Language and Identity*. Routledge, Oxon, 131–145.
- Milharčič Hladnik, M. (ur.), 2011. *IN-IN: življenjske zgodbe o sestavljenih identitetah*. Založba ZRC, Ljubljana.
- Naceva, I., 2021. *Vloga jezika pri ohranjanju etnične identitete med slovenskimi priseljenci v Severni Makedoniji*. Magistrsko delo [v nastajanju]. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Pacek, K., 2019. *Pot ljubezni skozi čas. Zgodovina Slovenske province Družbe hčera krščanske ljubezni – usmiljenk, 1919–2019*. Celjska Mohorjeva družba, Celje.
- Slovensko združenje France Prešeren Skopje, 2014. *Prehrojena pot – 20 let Slovenskega združenja France Prešeren Skopje*. Slovensko združenje France Prešeren Skopje, Skopje.
- Šatava, L., 2013. The Ethnolinguistic Situation of the Aromanians (Vlachs) in Macedonia: Young People in Kruševo as Indicators of Ethnic Identity and Attitude to the Language. *Treatises and Documents, Journal of Ethnic Studies / Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 71, 5–26.
- Šmitek, D., 2010. Makedonija v zapisih Antona Kappusa. *EthnoAnthropoZoom* 8, 136–157.
- Uredba o ratifikaciji Protokola med Ministrstvom za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije in Ministrstvom za izobraževanje in znanost Republike Makedonije o sodelovanju na področju izobraževanja*. Uradni list Republike Slovenije 53 (2016), 5. 8. 2016.
- Veleposlaništvo Republike Slovenije v Skopju. Slovenska skupnost v Severni Makedoniji, <http://www.skopje.embassy.si/index.php?id=2270&L=460> (dostop 25. 9. 2021).
- Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Stičišče – slovenščina za Slovence po svetu. Dopolnilni pouk, <https://www.zrss.si/mednarodno-sodelovanje/slovinci-izven-meja/slovinci-po-svetu-sticisce-dopolnilni-pouk/> (dostop 25. 9. 2021).
- Žitnik Serafin, J., 2014. Prerez zgodovine slovenskih kulturnih društev v jugoslovanskem prostoru. V J. Žitnik Serafin (ur.) *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora: zgodovinski oris in sedanost*. Založba ZRC, Ljubljana, 137–179.

Opombe

¹ Anketni vprašalnik je izpolnilo 67 oseb. Med njimi sem 14 vprašalnikov izločila zaradi nepopolnosti in tri zaradi nereprezentativnosti, saj so bili anketiranci predstavniki četrte generacije slovenskih priseljencev.

- ² Za več o etnični strukturi S. Makedonije v času SFRJ in kasneje cf. Klemenčič (2000) in Šatava (2013).
- ³ Vir hrani avtorica.
- ⁴ Vir hrani avtorica.
- ⁵ Leta 1993 je bil podpisan (in ratificiran 8. 3. 1994) prvi Protokol med Ministrstvom za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije in Ministrstvom za izobraževanje in znanost Republike Severne Makedonije o sodelovanju na področju izobraževanja. Zadnji Protokol je bil podpisan leta 2016 (Uredba o ratifikaciji ... 2016) in enako kot prejšnji omogoča medsebojno sodelovanje na področju osnovnega, srednjega in terciarnega izobraževanja ter podpira neposredno sodelovanje in stike med izobraževalnimi zavodi obeh držav. Bistveni element Protokola je zagotavljanje ugodnejših pogojev šolanja in študija slovenskih državljanov v S. Makedoniji ter makedonskih v Sloveniji, kar pomeni, da so jim zagotovljeni enaki pogoji šolanja in študija glede plačila šolnine, kot veljajo za domače študente. Po Protokolu si državi letno izmenjujeta tudi določeno število štipendij za študijsko izpopolnjevanje na visokošolskih zavodih in štipendije za udeležbo na tečajih slovenskega in makedonskega jezika v poletnih šolah.
- ⁶ Dopolnilni pouk slovenščine in kulture organizira in financira Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije s strokovno podporo Zavoda Republike Slovenije za šolstvo. Obe instituciji skrbita tudi za redno strokovno usposabljanje učiteljev ter zagotavljata učbenike in druga potrebna učna gradiva.
- ⁷ Vir hrani avtorica.
- ⁸ Ta podatek podajamo z delnim pridržkom, saj smo večino anketirancev pridobili prav preko Slovenskega združenja France Prešeren Skopje.
- ⁹ Odgovore smo skrbno pregledali in jih nato združili v 11 kategorij, ki prikazujejo skupek podobnih odgovorov. Vsako kategorijo smo označili s številčno kodo ter jih nadalje obdelali in izmerili frekvence odgovorov. Odgovore smo združili v sledeče kategorije: (1) Moj prvi/materni jezik; (2) Bogastvo in ponos; (3) Del mojih korenin, stik s predniki in z zgodovino moje družine; (4) Materni jezik moje matere/očeta; (5) Drugi materni jezik; (6) Dodatni jezik, ki ga govorim; (7) Pomemben del identitete, steber moje slovenske kulture; (8) Jezik, ki bi se ga rada naučil/-a, ker imam slovenske korenine; (9) Jezik mojega otroštva; (10) Materni jezik moje babice/dedka; (11) Možnost komunikacije s sorodniki in prijatelji iz Slovenije.
- ¹⁰ Odgovore smo združili v devet kategorij: (1) Seveda, jezik je identitetni simbol naroda; (2) Slovenski jezik je pomemben za ohranitev slovenskih korenin in stikov s sorodniki iz Slovenije; (3) Da, seveda; (4) Jezik je eden glavnih dejavnikov identitete; (5) Slovenski jezik mi omogoča spremljati aktualne novice in dogajanja v Sloveniji; (6) Vsak, ki ima slovensko državljanstvo, mora imeti vsaj osnovno znanje slovenskega jezika; (7) Jezik je pomemben za lažje spoznavanje kulture in vrednot naroda; (8) Za osebno zadovoljstvo, vendar ni ključnega pomena; (9) Ne počutim se, kot da imam slovensko identiteto.